

УДК 327

DOI 10.30970/vir.2019.46.0.10359

РОСІЯ ТА ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИЙ АЛЬЯНС: ВІД СПІВРОБІТНИЦТВА ДО НЕВДАЛОГО ПАРТНЕРСТВА

Наталя Яковенко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Ілленка, 36/1, м. Київ, Україна, 04119, тел. (044)481-45-13,
e-mail: zaliznaledi@ukr.net*

В статті показано процес деградації політики Російської Федерації щодо співробітництва з Північноатлантичним Альянсом. Наголошено, що по закінченні холодної війни Росія небезпідставно розглядалася в якості союзника і партнера НАТО в розбудові архітектури європейської та світової безпеки. Зазначено, що підступність російської поведінки була продемонстрована під час російсько-грузинської війни 2008 р. Подальші агресивні дії цієї держави на міжнародній арені, незаконна окупація Кримського півострова, розв'язання гібридної війни на сході України явили результатом зміну геополітичних реалій на європейському континенті та різке погіршення безпекового середовища в глобальному вимірі. Припинення партнерських відносин Альянсу з державою-агресором стало закономірною реакцією НАТО на злочинні дії Росії. Проте НАТО не втрачає надії на її приборкання і докладає істотних зусиль щодо протидії агресору. Водночас тривають зусилля у галузі мінімізації ризиків та підвищення прозорості і передбачуваності. Характер майбутніх відносин між Альянсом та Росією залежатиме від того, чи зможе РФ продемонструвати чітку і конструктивну зміну поведінки, яка свідчила б про дотримання нею норм міжнародного права та її міжнародних обов'язків і зобов'язань.

Ключові слова: Російська Федерація; Північноатлантичний альянс; Програма НАТО «Партнерство заради миру»; партнерство; агресія; гібридна війна.

Мабуть, не буде перебільшенням стверджувати, що російська тематика посідає найважливіше місце в політологічних дослідженнях сучасних українських (і не лише українських) експертів. Актуальність цієї теми очевидна. Розпочата чотири роки тому гібридна війна Росії проти України не тільки охоплює європейський континент, але перетворилася в повномасштабну світову гібридну війну. Весь демократичний світ прагне протистояти очевидним намірам держави-агресора. Організація Північноатлантичного договору, як гарант міжнародної безпеки й забезпечення миру, вживає відповідних заходів щодо стримування та зупинення подальшої силової експансії Росії, її

безвідповідальних кроків щодо суверенних держав. Проте, за словами Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга, політика НАТО стосовно Росії наразі залишається незмінною: оборона і діалог [14, с. 25].

По закінченні холодної війни НАТО докладала істотних зусиль для започаткування стратегічного партнерства з Росією і надавала великого значення розбудові контактів та розвитку співпраці з РФ, розуміючи важливість її участі в розбудові архітектури європейської безпеки.

Росія була серед інших країн, які приєдналися до програм партнерства НАТО з першого дня, виступивши одною з засновниць РПАС у 1991 р. та учасницею ПЗМ у 1994 р. Починаючи з 1994 р., російські миротворці робили свій внесок в діяльність сил Альянсу на Балканах. Тісна співпраця між Росією та НАТО над втіленням в життя військових аспектів мирної угоди (1995) щодо Боснії та Герцеговини додала нового виміру партнерству, що розвивалось між НАТО та Росією в галузі безпеки. Участь російських підрозділів поряд з силами Альянсу та інших партнерів в силах ІФОР та СФОР під проводом НАТО демонструвала спільну політичну відповідальність за втілення Угоди, вона готувалась та підтримувалась російськими офіцерами, які були розташовані в SHAPE і відіграли важливу роль у розвитку професійних стосунків.

Проте справжню основу розвитку партнерства між Росією та НАТО заклав «Основоположний акт про взаємні відносини, співпрацю і безпеку між НАТО і Російською Федерацією», підписаний у Парижі 27 травня 1997 р., підтверджуючи обопільну відданість сторін справі гарантування тривалого миру для народів євроатлантичного регіону. Слід наголосити, що, підписавши Основоположний акт НАТО–Росія, РФ зобов'язалася поважати *«суверенітет, незалежність та територіальну цілісність усіх держав та їхнє право вибору шляхів забезпечення власної безпеки»* [10].

Була створена Постійна спільна рада Росія–НАТО (ПСР), покликана полегшувати процес регулярних консультацій та обговорень з питань безпеки. Згодом було розроблено широкомасштабну програму співробітництва з практичних питань безпеки та у галузі оборони. У березні 1998 р. відкрито місію Росії при НАТО.

Завдяки запровадженню діалогу вдалося досягти значного прогресу у плані зміцнення довіри та розвіювання старих стереотипів навіть попри принципові розбіжності сторін щодо проведення повітряної операції в Косові (1999), що спричинило призупинення на один рік роботи ПСР, хоча окремі заходи тривали. Невдовзі Росія відіграла важливу дипломатичну роль у врегулюванні косовської кризи, і в червні 1999 р., коли було розгорнуто сили під проводом НАТО в Косові, російські миротворці увійшли до їх складу.

Росія стала єдиною державою, яка не є членом НАТО, що брала участь в антитерористичній операції НАТО в Середземному морі «Активні зусилля» (2001), а також в операції НАТО із боротьби з піратством «Океанічний щит».

Слід згадати, яким би дивним не виглядало подібне припущення на сьогодні, що впродовж певного періоду часу не відкидалася ідея навіть про приєднання Росії до Північноатлантичного альянсу. На початку 1990-х рр. Президент Росії Борис

Сльцин виступав за повномасштабну інтеграцію РФ до головних західних структур, серед яких НАТО виглядала найголовнішою. На початку 2000-х рр. Президент Володимир Путін висловлювався щодо дещо обмеженої інтеграції РФ, її входження до структур безпеки Заходу під гаслом спільної боротьби проти тероризму.

Водночас попри те, що Основоположний акт та активізована ним діяльність уможливили прогресивне зміцнення партнерських стосунків між Росією та Альянсом, його цілі цілком реалізувати не вдалося: упередження, що залишились з часів холодної війни, не дали також і ПСР продемонструвати весь свій потенціал. Крім того, терористична атака на США 11 вересня 2001 р. суворо продемонструвала вразливість досягнутого рівня міжнародної безпеки і нагальність удосконалення координованих спільних дій для ефективної боротьби з тероризмом та новими загрозами.

Негайно після нападу терористів Росія відкрила свій повітряний простір для учасників міжнародної коаліції в Афганістані та надала підтримку антитерористичній коаліції у вигляді обміну розвідданими. У рамках Ініціативи співпраці в повітряному просторі було розроблено систему обміну інформацією для забезпечення прозорості повітряного руху і раннього оповіщення про підозрілі ситуації у повітрі, маючи на меті запобігання терористичним нападам, як ті, що сталися 11 вересня у Сполучених Штатах Америки. У рамках проекту СТАНДЕКС було розроблено технологію дистанційного виявлення вибухових пристроїв на громадському транспорті (у червні 2013 р. цю технологію було успішно випробувано в дії).

Взагалі, після косовської кампанії НАТО і особливо після терактів 11 вересня 2001 р., співробітництво Росії з НАТО з кожним роком набирало нових обертів. У штабі Верховного головнокомандувача Об'єднаних сил НАТО в Європі (SACEUR) на постійній основі працював представник Генерального штабу Збройних Сил РФ. У 2001 р. було відкрито Інформаційне бюро НАТО в Москві.

За таких обставин у 2002 р. Альянс та Росія суттєво поглибили свої відносини, підписавши Римську декларацію «Відносини Росія–НАТО: нова якість» і відповідно до цього документа утворивши Раду Росія – НАТО (РРН), яка стала наступницею Постійної спільної ради Росія–НАТО. На відміну від ПСР Рада Росія–НАТО почала діяти за принципом консенсусу у форматі «двадцятки», тобто на засадах рівноправного партнерства. Росія знов була єдиною серед держав-партнерів НАТО, якій було запропоновано таке привілейоване партнерство. Ключовими галузями співпраці в рамках РРН визначені боротьба з тероризмом, врегулювання криз та запобігання поширенню зброї масового знищення, контроль над озброєннями. На засіданнях РРН головував Генеральний секретар. Засідання відбувалися на різних рівнях – принаймні раз на місяць засідання на рівні послів, двічі на рік на рівні міністрів і в разі потреби на рівні глав держав та урядів. Робота у особливих сферах відбувалася у рамках спеціальних або постійних робочих груп. Раз на місяць відбувалися також засідання на рівні військових представників, двічі на рік – засідання на рівні начальників Генеральних штабів.

В 2005 р. на базі Академії державної служби у Волгограді за підтримки НАТО

було відкрито перший регіональний Центр інформації з проблем міжнародної безпеки. В лютому 2006 р. аналогічний контактний пункт НАТО було відкрито на базі Московського державного лінгвістичного університету.

У квітні 2005 р. Росія приєдналася до Угоди між державами-учасниками Північноатлантичного договору та іншими державами, що беруть участь у програмі ПЗМ, щодо статусу їхніх сил та додаткового протоколу до цієї угоди (SOFA).

Проте слід наголосити, що, розвиваючи та нарощуючи співробітництво з Альянсом, Росія одночасно сприймала процеси його розширення, зміцнення оборонних спроможностей НАТО як загрозу її національній безпеці та неодноразово демонструвала рішучість у застосуванні військових, політичних, економічних, релігійних, інформаційних засобів протидії політиці НАТО.

Військова операція Росії в Грузії у серпні 2008 р. спричинила суттєве погіршення відносини між НАТО і Росією: офіційні засідання РРН, а також співпрацю в низці галузей було призупинено більш ніж на рік. «Я глибоко стурбований діями, які робить Росія, щоб встановити правові відносини з грузинськими регіонами Абхазією та Осетією. Дії Росії підривають суверенітет Грузії», – заявив Я. Схеффер [3]. Заява Генсека НАТО з'явилася після того, як Президент РФ Володимир Путін доручив уряду розробити заходи з надання предметної допомоги населенню невизнаних республік. Уряду було доручено взаємодіяти з фактичними органами влади Абхазії та Південної Осетії. Міністр закордонних справ Грузії Давид Бакрадзе розцінив кроки Росії відносно невизнаних республік Абхазія та Південна Осетія як «спробу легалізації анексії» грузинських територій.

НАТО підтримала і надалі підтримуватиме територіальну цілісність та суверенітет Грузії в межах її міжнародно визнаних кордонів і неодноразово закликала Росію скасувати своє рішення про визнання незалежності двох сепаратистських регіонів. Генсек НАТО зазначив, що ця угода порушує суверенітет і територіальну цілісність Грузії, а також суперечить принципам міжнародного права, ОБСЄ і російським міжнародним зобов'язанням. «Ця так звана угода – ще один крок Російської Федерації, що створює перешкоди тривалим зусиллям міжнародного співтовариства посилити безпеку і стабільність в регіоні», – наголосив Єнс Столтенберг [8].

На сьогодні зрозуміло, що Північноатлантичному альянсу ще тоді слід було не обмежуватися заявами, а серйозніше відреагувати на протиправні кроки Росії. В розв'язанні російсько-грузинського конфлікту слід було розглядіти грізний сигнал, що пролунав як набат, сповіщаючи про реальні наміри майбутнього агресора.

Проте на саміті НАТО у Страсбурзі-Кельні 2009 р. лідери НАТО визнали, що існують розбіжності з Росією щодо грузинського питання, але ухвалили рішення про відновлення практичного й політичного співробітництва, висловивши готовність удосконалити РРН та збільшити її ефективність.

На Лісабонському саміті 2010 р. лідери держав-членів Альянсу та тодішній російський Президент Дмитро Медведєв вирішили розпочати «пошук нового етапу

співробітництва на шляху до справжнього стратегічного партнерства», ґрунтуючись на принципах Основоположного акта та Римської декларації. В ст. 33 та 34 чинної Стратегічної концепції НАТО, прийнятій в Лісабоні, особливо наголошено на важливості стратегічного партнерства з РФ, оскільки воно робить внесок у створення спільного простору миру, стабільності та безпеки. «НАТО не становить загрози для Росії. Навпаки: ми хочемо бачити справжнє стратегічне партнерство між НАТО та Росією, і ми будемо діяти відповідним чином, очікуючи на взаємність від Росії» [12, с. 7].

Росії було запропоновано проаналізувати можливості розширення співробітництва у галузі протиракетної оборони. Сторони домовилися поглибити поточну співпрацю у боротьбі з тероризмом і зусиллях із протидії піратству. Відтоді Альянс і Росія співпрацювали щодо розбудови парку гелікоптерів афганської армії, провели спільні навчання із боротьби з піратством і рятування екіпажів підводних човнів (у період з 2005 до 2011 рр. Росія взяла участь у трьох пошуково-рятувальних навчаннях під проводом НАТО), обговорювали можливість спільної місії з метою усунення сирійських арсеналів хімічної зброї.

У період із 1996 до 2014 рр. НАТО і Росія співпрацювали з метою вироблення здатності спільного реагування у разі надзвичайних станів цивільного характеру таких, як землетруси і повені, а також ліквідації наслідків терористичних нападів. До того ж за пропозицією Росії у 1998 р. було створено Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи.

Проте ейфорія від тимчасово досягнутого взаєморозуміння між НАТО та РФ, як і слід було передбачати, тривала недовго. На сучасному етапі відносини між Північноатлантичним альянсом та Росією є надто складними та напруженими. Після того, як у 2014 р. Росія незаконно анексувала Кримський півострів, порушивши територіальну цілісність суверенної України та всі норми міжнародного права, зокрема базові принципи Основоположного Акту, будь-яке практичне співробітництво було призупинено.

Водночас у рамках відповіді на російсько-український конфлікт, Північноатлантичний Альянс посилив свою підтримку для розбудови безпекових спроможностей України. Відколи вибухнула російсько-українська криза, НАТО послідовно дотримувалася чіткої позиції цілком на підтримку суверенітету і територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів. Держави-члени Альянсу не визнали і ніколи не визнають незаконну і нелегітимну анексію Криму Росією, а також засудили цілеспрямовані дії Росії з метою дестабілізації ситуації на сході України із проведенням військового втручання і підтримкою бойовиків.

Безпрецедентні рішення щодо надання допомоги Україні були прийняті на Уельському (2014) та Варшавському (2016) самітах, і підтверджені на Брюссельському (2018) саміті НАТО.

На саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 р. і під час подальших самітів Альянсу лідери країн НАТО у найрішучіший спосіб засудили військове вторгнення Росії в Україну і закликали її припинити протистояння і вивести її війська з України і від кордону з Україною. Проте Росія продовжила вдаватися до агресивних дій

стосовно України, зокрема, дестабілізуючи ситуацію на сході нашої держави. «Крим – це Україна. Через п'ять років, члени НАТО не визнають і не будуть визнавати російську незаконну анексію. Ми продовжуємо стояти з Україною і надавати політичну і практичну підтримку», – йдеться в заяві Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга [4].

Слід наголосити, що незаконна анексія Криму та російська агресія на сході України ознаменували зміну геополітичних реалій на всьому європейському континенті, зважаючи на те, що низка країн Балтії, які є членами НАТО, не мають стовідсоткової упевненості у власній безпеці. Відтак занепокоєння з приводу військових заходів і агресивної риторики Росії, які мають дестабілізуючий характер, виходять далеко за межі України. Йдеться також про провокації Збройних сил Росії поблизу кордонів НАТО, від Балтійського до Чорного морів; безвідповідальну й агресивну ядерну риторику та військову позицію і її підґрунтя; ризики, пов'язані з військовим втручанням і підтримкою з боку Росії сирійського режиму, а також випадок застосування нервово-паралітичної речовини у Великій Британії в березні 2018 року, який є наочним порушенням міжнародних норм (в зв'язку з цим інцидентом максимальну чисельність персоналу Місії Російської Федерації при НАТО було скорочено на 10 осіб).

Таким чином регіон Центральної і Східної Європи знову опинився в стані напруги та протистояння, як це вже відбувалося за часів холодної війни. Сучасна російська агресія має різні форми і здійснюється різними методами, як військовими, так і такими, що їх мабуть можна умовно віднести до «м'якої сили» («брудної» м'якої сили Росії [2]), хоча по факту вони поза сумнівом є частиною «гібридної війни». Українські дослідники визначають гібридну війну як своєрідну культурно-психологічну агресію, що розрахована на руйнацію національної ідентичності, формування локальних ідентичностей за рахунок маніпуляції історичними, культурними та політико-ідеологічними стереотипами [8, с. 19]. Глибоке тлумачення феномену гібридної війни та задіяної Росією «тактики термітів» проти України представив у своїх книгах Євгеній Магда [5; 6]. Дмитро Кулеба, посол з особливих доручень МЗС України, справедливо зазначає: «Гібридна війна багато в чому метафізична, та важковловима. Вона скрізь і водночас ніде. Пізнати і осмислити всі її складові свіжим поглядом зі сторони вкрай важко, як і внутрішньо прийняти той факт, що гібридна агресія вимагає гібридної оборони, а не пошуку класичних відповідей» [13].

Так, у відповідь на зміни в середовищі безпеки, спричинені агресивними діями РФ, НАТО нині зміцнює власну позицію у галузі стримування і оборони, водночас зберігаючи відкритість діалогу, не прагнучи конфронтації і жодним чином не загрожуючи Росії. Після того, як Росія здійснила агресію проти України, держави-члени Альянсу звернулися до НАТО із проханням розширити присутність в регіоні.

У 2016 р. НАТО розгорнула чотири багатонаціональних бойових групи, відомі як «посилена передова присутність» на території Естонії, Латвії, Литви і Польщі. Оскільки присутність НАТО в регіоні було запроваджено на прохання держав базування, вона користується широкою підтримкою громадськості цих

країн. За підсумками опитування Інституту Геллапа у 2016 році, більшість населення балтійських держав-членів Альянсу асоціюють НАТО із захистом їхніх країн.

У 2017 році бойові групи досягли цілковитої боєготовності. У рамках передової присутності НАТО понад 4 500 військовослужбовців з Європи і Північної Америки несуть службу пліч-о-пліч з національними збройними силами в країнах базування.

Їхня присутність – це чіткий сигнал того, що напад на будь-кого з членів Альянсу в важатиметься нападом на них усіх. Ці додаткові збройні сили становлять частину найбільш масштабного зміцнення колективної оборони в історії НАТО за останнє покоління.

Нижче наведено відомості про національні внески держав-членів до складу чотирьох бойових груп:

Таблиця 1

Бойова група під проводом Великої Британії, що діє спільно зі Збройними силами Естонії на базі Тапа, Естонія

Країна, що виділяє війська	Кількість особового складу	Види підрозділів
Велика Британія	800	<ul style="list-style-type: none"> • 1 батальйон механізованої піхоти на бойових машинах піхоти, підсилений основними бойовими танками і самохідною артилерією • Інженерні підрозділи для забезпечення мобільності військ, розвідка (включаючи тактичні безпілотники) і підрозділи забезпечення
Франція	300	<ul style="list-style-type: none"> • 1 рота механізованої піхоти на бойових машинах піхоти • Придатні автомобільні, інженерні і артилерійські підрозділи й підрозділи забезпечення
Приблизна загальна кількість особового складу: 1100		

Джерело: Бюлетень НАТО, травень 2017 р.

Таблиця 2

Бойова група під проводом Канади, що діє спільно зі Збройними силами Латвії на базі Адажи, Латвія

Країна, що виділяє війська	Кількість особового складу	Види підрозділів
Канада	450	<ul style="list-style-type: none"> • 1 батальйон механізованої піхоти на бойових машинах піхоти • Взвод розвідки і підрозділи забезпечення

Албанія	18	Інженерні підрозділи для забезпечення мобільності військ, включаючи боротьбу з саморобними вибуховими пристроями
Італія	160	1 рота механізованої піхоти на бойових машинах піхоти
Польща	160	1 танкова рота і підрозділи забезпечення
Словенія	50	1 взвод РБХЯ захисту і підрозділи забезпечення
Іспанія	300	<ul style="list-style-type: none"> • 1 рота механізованої піхоти на бойових машинах піхоти • Інженерні підрозділи для забезпечення мобільності військ і підрозділи забезпечення
Приблизна загальна кількість особового складу: 1138		

Джерело: Бюлетень НАТО, травень 2017 р.

Таблиця 3

Бойова група під проводом Німеччини, що діє спільно зі Збройними силами Литви на базі Рукла, Литва

Країна, що виділяє війська	Кількість особового складу	Види підрозділів
Німеччина	450	<ul style="list-style-type: none"> • 1 батальйон механізованої піхоти на бойових машинах піхоти, підсилений основними бойовими танками і самохідною артилерією • Інженерні підрозділи для забезпечення мобільності військ, розвідка (включаючи тактичні безпілотники) і підрозділи забезпечення
Бельгія	100	Підрозділи забезпечення
Люксембург	22	Придані бельгійським підрозділам забезпечення
Нідерланди	250–270	1 рота механізованої піхоти на бойових машинах піхоти
Норвегія	200	1 загальновійськова рота на бронетехніці
Приблизна загальна кількість особового складу: 1022		

Джерело: Бюлетень НАТО, травень 2017 р.

Таблиця 4

Бойова група під проводом США, що діє спільно зі Збройними силами Польщі на базі Ожиш, Польща

Країна, що виділяє війська	Кількість особового складу	Види підрозділів
США	1000	<ul style="list-style-type: none"> • 1 батальйон механізованої піхоти на бойових машинах піхоти, підсилений основними буксированою артилерією • Підрозділи забезпечення
Румунія	120	1 батарея ППО наземного базування і підрозділи забезпечення
Велика Британія	150	1 розвідувальний загін і підрозділи забезпечення
Приблизна загальна кількість особового складу: 1270		

Джерело: Бюлетень НАТО, травень 2017 р.

Згідно з зобов'язанням країн-членів НАТО гарантувати прозорість, у листопаді 2017 р. й у березні 2018 р. російські інспектори з питань контролю над озброєннями відвідали Естонію, Латвію і Литву. Вони побували на низці військових об'єктів, зокрема, тих, де базуються багатонаціональні бойові групи НАТО.

Водночас російськими експертами активно обговорюється тема сьогоденного «протистояння» НАТО і Росії. Дії РФ, на їхню думку, лише стали штучним приводом для ведення Альянсом своєї стратегічної гри, спрямованої на зміцнення військової потужності НАТО і витягування грошей з бюджетів країн-членів [7].

Військове втручання Росії та істотна присутність російських військових сил у Сирії становлять нові ризики для Альянсу. 5 жовтня 2015 р., у відповідь на військову операцію Росії у Сирії, країни-члени Альянсу закликали Москву негайно припинити рейди проти сирійської опозиції і цивільного населення й зосередити зусилля на боротьбі з так званою Ісламською державою, а також сприяти політичному врегулюванню конфлікту шляхом передачі влади. У квітні 2018 р. держави-члени Альянсу висловили міцну підтримку об'єднаної військової операції сил США, Великої Британії і Франції, яка стала відповіддю на застосування хімічної зброї у Сирії.

Попри це, НАТО продовжує підтримувати політичний діалог і тримає відкритими канали військового зв'язку з Росією. Тривають зусилля у галузі мінімізації ризиків та підвищення прозорості і передбачуваності. «Ми не хочемо нової холодної війни. Ми не хочемо нової гонки озброєнь, – сказав Є. Столтенберг. – Наша мета – більш позитивні відносини з Росією, засновані на більшій співпраці. Принаймні, нам слід працювати на досягнення прогнозованих

відносин». Крім того, на думку Столтенберга, НАТО зацікавлена в пошуку «каналів комунікації і політичному діалозі» [9].

На Варшавському саміті (2016) лідери держав-членів НАТО особливо наголосили на тому, що характер відносин між Альянсом та Росією залежатиме від того, чи зможе РФ продемонструвати чітку і конструктивну зміну поведінки, яка свідчила б про дотримання нею норм міжнародного права та її міжнародних обов'язків і зобов'язань. Без цього повернення до нормальних відносин між НАТО і Росією не уявляється можливим.

1 лютого 2019 р. Північноатлантична рада видала заяву на підтримку рішення Сполучених Штатів Америки призупинити виконання зобов'язань згідно з Договором про ліквідацію ракет середньої і малої дальності (РСМД) через його фактичне порушення з боку Росії. Росія наполегливо заперечувала порушення нею Договору про ліквідацію РСМД, відмовлялася надати правдоподібне пояснення та не вжила жодних наочних заходів з метою відновлення повноцінного дотримання нею Договору із забезпеченням верифікації.

Альянс наразі чітко дотримується позиції, що ґрунтується на подвійному підході, який передбачає потужні стримування і оборону, що доповнюються періодичним, цілеспрямованим і значущим діалогом з Росією. Такий діалог відбувається за принципом взаємності у форматі Ради Росія–НАТО. На регулярних засіданнях РРН конструктивно обговорюється ситуація в Україні та навколо неї з наголосом на необхідності цілковитого дотримання Мінських угод. У 2017 р. члени Ради Росія–НАТО почали взаємно надавати поглиблену інформацію щодо майбутніх військових навчань, що може сприяти підвищенню рівня передбачуваності і мінімізації ризиків на євроатлантичному просторі.

Відтак канали спілкування залишаються відкритими. Діалог з Росією, що триває, дає змогу інформувати про свою позицію, а криза в Україні і навколо неї є першочерговою темою обміну думками. Між тим, діалог з Росією стає все більш ускладненим через низку причин. На думку британського експерта Джеймса Шерра, «тамтешня система вимагає існування зовнішнього ворога для легітимізації своєї поведінки... – по-перше, образ зовнішнього ворога став ще важливішим для внутрішньополітичних цілей, ніж раніше, а по-друге, їхнє [росіян – *Н.Я.*] сьогоднішнє сприйняття Заходу є дуже емоційним. Воно базується на глибокому обуренні та не менш глибокому відчутті образи й презирства, на відродженій у Росії на державному рівні гордині» [1].

Держави-члени Альянсу, як завжди, переконані у тому, що партнерство між НАТО і Росією, засноване на повазі до норм міжнародного права, мало б стратегічне значення. Вони, як і раніше, прагнуть розвивати конструктивні відносини співпраці з Росією, включаючи заходи зміцнення взаємної довіри і прозорості, а також сприяючи взаємному розумінню позицій НАТО і Росії щодо нестратегічних ядерних сил в Європі, виходячи із спільних занепокоєнь та інтересів у галузі безпеки в такій Європі, де кожна країна могла б вільно обирати своє майбутнє. Вони шкодують з приводу того, що нині необхідні для цього умови відсутні.

У квітні 2019 р. Альянсом узгоджено пакет заходів, спрямованих на

стримування загроз, що виходять від Росії в Чорноморському регіоні. За словами Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга, підтримка з боку НАТО активізуватиметься в таких напрямках як підготовка військово-морських сил та обмін інформацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В Росії починаються смута і бунти, а щодо Донбасу потрібне тверде рішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <https://apostrophe.ua/ua/article/world/2018-04-19/v-rossii-nachinayutsya-smuta-i-buntiy-a-po-donbassu-nujno-tverdое-reshenie--zapadnyiy-ekspert/18000>.
2. Вислів «брудна» м'яка сила Росії запроваджено к. політ. н. А. П. Сапсаєм. Див. : Сапсай А. П. «Європейська політика Російської Федерації: «брудна» сила під знаком сили «м'якої» / А. П. Сапсай. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2937/2630.
3. Генсек НАТО занепокоєний діями Росії на Кавказі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/world/110516-gensek-nato-zanepokoenyi-diyami-rosiji-na-kavkazi.html>
4. Генсек НАТО: ми пам'ятаємо, що українці сплачують велику ціну за право обирати власне майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainian.voanews.com/a/nato-komisija-zajava/4816079.html>.
5. *Магда Е.* Гибридная агрессия России: уроки для Европы / Е. Магда. – Київ : Каламар, 2017. – 266 с.
6. *Магда Е.* Гибридная война: выжить и победить / Е. Магда. – Харьков : Виват, 2015. – 303 с.
7. НАТО и Россия: фальшивое противостояние? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : topwar.ru.
8. НАТО не визнає угоду між Росією і Південною Осетією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/nato-priznaet-soglashenie-mezhdu-rossiey-1426700490.html>.
9. НАТО не хоче нової холодної війни з Росією – Столтенберг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // https://dt.ua/WORLD/nato-ne-hoche-novoyi-holodnoyi-viyini-z-rosiyeyu-stoltenberg-209942_.html.
10. Основополагающий акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между Российской Федерацией и Организацией североатлантического договора [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.nato.int.
11. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / ред. В. П. Горбулін. – Київ, 2017.
12. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів в Лісабоні 19 листопада 2010 року. – Київ : Центр інформації та документації НАТО в Україні. – 35 с.
13. Уроки гибридной войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.svoboda.org.
14. Щорічний звіт Генерального секретаря НАТО за 2017 рік. – Brussels : NATO Public Diplomacy Division, 2018. – 116 с.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018

Прийнята до друку 20.12.2018

RUSSIA AND NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION: FROM COOPERATION TO FAILED PARTNERSHIP**Natalia Yakovenko**

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
36/1, Illyenka Str., Kyiv, Ukraine, 04119, tel. (044) 481-45-13,
e-mail: zaliznaledi@ukr.net*

The article shows the process of degradation of the Russian Federation's policy concerning its cooperation with the North Atlantic Alliance. It is emphasized that, after the end of the Cold War, Russia was unduly considered an ally and partner of NATO in building up the architecture of European and world security. It is noted that the deception of Russian behavior was demonstrated as far as Russia-Georgia war of 2008. Further aggressive actions of this state in the international stage, its illegal occupation of the Crimean peninsula, and the unleashing of the hybrid war in eastern Ukraine resulted in the change of geopolitical realities on the European continent and a sharp deterioration of security environment in global dimension. The termination of the Alliance's partnership with the aggressor state has become a logical reaction of NATO to the criminal actions of Russia. However, NATO does not lose hope for its trampling and makes significant efforts to counter the aggressor. At the same time, efforts are being made to minimize risks and increase transparency and predictability. The nature of future relations between the Alliance and Russia will depend on whether the Russian Federation can demonstrate a clear and constructive change in its behavior that would testify to its compliance with international Law and its international duties and obligations.

Key words: Russian Federation; North Atlantic Alliance; Partnership for Peace Program; partnership; aggression; hybrid war.